

УДК 630

Користін Олександр Євгенійович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9056-5475
Свиридюк Наталія Петрівна,
доктор юридичних наук, професор,
заступник завідувача НДЛ ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9772-1119

ОЦІНЮВАННЯ ЗАГРОЗ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У статті акцентовано увагу на сучасних проблемах розвитку лісового господарства, зокрема на загрозах кримінального характеру. На основі відповідних емпіричних даних проведено порівняльний аналіз кримінально-правової статистики та даних за допомогою ризик-орієнтованого підходу у сфері лісового господарства. Зазначено, що кримінальна статистика, за даними державних органів, відображає виявлені злочини з невисоким рівнем суспільної небезпечності та характеризує, перш за все, рівень соціально-економічного розвитку країни і життєдіяльність малозабезпечених верств населення. Водночас ризик-орієнтований підхід вказує на наявність у лісовому господарстві системних кримінальних загроз, що потребують більшої активності органів правопорядку.

Ключові слова: економічна безпека, лісове господарство, загроза, ризик, оцінка ризиків, стратегічний аналіз.

Для національних інтересів будь-якої країни важливим є сталий розвиток громадянського суспільства та економіки загалом. Національні ресурси є ключовим елементом економічної безпеки та економічного розвитку, і їх важлива складова – лісові ресурси, на які так багата наша країна. Для українського суспільства, яке потерпає від відкритої зовнішньої збройної агресії, посягань на державний суверенітет та територіальну цілісність, війна стала серйозним випробуванням як для національної безпеки України, так і для її економіки, яка втратила значну частку економічного потенціалу, зокрема і щодо національних лісових ресурсів. Водночас загрози внутрішнього характеру і, передусім, кримінального є надзвичайно латентними та для з'ясування їх впливу на соціально-економічну ситуацію у країні потребують певного відходу від звичайного статистичного аналізу. У суспільстві на рівні загального сприйняття та за повідомленнями ЗМІ проблема криміналізації лісового господарства потребує особливої уваги держави та правоохоронних органів. Зокрема це стосується і обґрунтування використання нових підходів для аналізу рівня злочинності у сфері лісового господарства.

Метою статті є розвідки у сфері безпеки лісового господарства з акцентуванням уваги на дослідженні особливостей кримінальних загроз із визначенням найзначніших, які потребують невідкладної уваги.

© Korystin Oleksandr, Svyrydiuk Nataliia, 2023

У цьому контексті важливим є напрацювання системи знань щодо поширення кримінальних загроз у сфері лісового господарства. Так, усвідомлення сучасних трендів та реального пізнання ключових загроз, на основі яких здійснення оцінювання ризиків їх поширення, оцінювання спроможностей та вразливостей щодо протидії загрозам дасть можливість охарактеризувати напрями для формування реально дієвих механізмів ризик-орієнтованого підходу щодо забезпечення безпеки лісового господарства [1; 2].

Одним із пріоритетів у системі національної безпеки є охорона суспільних відносин, інтересів людини, суспільства та держави, що, у свою чергу, вимагає стабільності та забезпечення потреб суспільства у всіх сферах життєдіяльності країни, зокрема і її сталої економічної складової [2; 3]. Тож вбачається потреба у суттєвому аналізі ситуації та дослідженні тих факторів, що спричиняють поширення загроз у сфері лісового господарства. Аналізуючи дані державної статистики, зокрема офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації України, прослідковуємо чітку тенденцію зростання кількості виявлених кримінальних правопорушень проти довкілля за період 2013–2021 рр. (рис. 1).

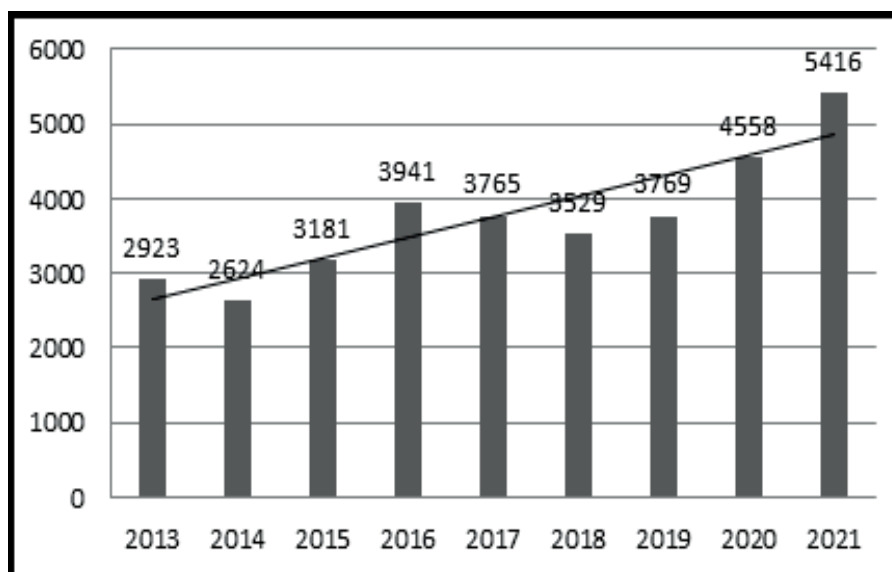

Рис. 1. Кримінальні правопорушення проти довкілля

Водночас зазначене супроводжується певним трендом зниження результатів юридичної відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення (рис. 2).

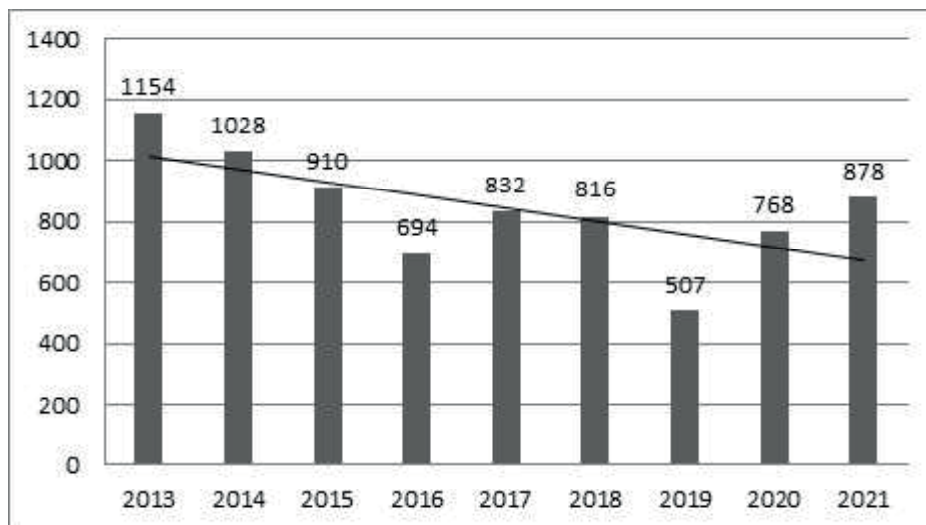

Рис. 2. Засуджено осіб за злочини проти довкілля

Наразі на фоні загальної тенденції до зростання чисельності виявлених кримінальних правопорушень проти довкілля абсолютну більшість цих посягань у 2020 році становили випадки незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу (ст. 246 ККУ), причому їх відсоток за період, що розглядається, збільшився із 33,6 % до 56,0 % (рис. 3).

Рис. 3. Кримінальні правопорушення проти довкілля

За допомогою подальшого аналізу на основі з'ясування категорії осіб, засуджених за вчинені кримінальні правопорушення, встановлено, що переважна більшість засуджених – це працездатні особи, які на момент вчинення правопорушення не працювали і не навчалися (рис. 4)

Рис. 4. Характеристика засуджених за вчинення злочину, передбаченого ст. 246 ККУ

Водночас кількість засуджених осіб за вчинення зазначеного складу злочину у складі організованих груп є малозначною (від 3-х до 17-и), що додатково дає підстави стверджувати про невідповідність кримінально-правової державної статистики та реальність кримінальних проблем у лісовому господарстві країни. Кримінальна статистика вказує, перш за все, на проблеми соціально-економічного характеру, що виникають на тлі бідності окремих верств населення, їх безробітного стану та потреби виживання шляхом приватної заготівлі деревини в лісах. Водночас системні кримінальні явища у сфері лісового господарства залишаються поза увагою органів правопорядку та відповідних кримінологічних досліджень.

Об'єктивність та обґрунтованість результатів аналізу потребує відповідної методологічної бази, якою, з-поміж іншого, є оцінка ризиків [4]. Тож, очевидно, що за такого розуміння та використання міжнародних стандартів для нашої держави важливо активно розвиватися в цьому напрямі. Саме тому Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 введено в дію Стратегію національної безпеки України [5], в якій закріплено, що Україна запровадить національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме оцінку ризиків, своєчасну ідентифікацію загроз і визначення вразливостей, а також поширення необхідних знань і навичок у цій сфері.

У попередніх дослідженнях та відповідних публікаціях результатів і висновків ми неодноразово звертали увагу на успішне та результативне використання методології, передбаченої ДСТУ ISO 31000:2018 Менеджмент ризиків [6]. А дані, отримані нами за різними напрямками науково-дослідних проєктів, формують достатні масиви, що відображають певні безпекові тенденції і у сфері лісового господарства.

Наразі, досліджуючи загрози та вразливості системи кримінальної юстиції в Україні [7] на основі ризик-орієнтованого підходу, бачимо, що кримінальні правопорушення проти довкілля займають місце в групі загроз з найвищим рівнем ризику і оцінюються різними експертними групами в межах 55,2 % – 75,1 % (рис. 5).

Кримінальні загрози:	Середнє	ДБР	МВС	ДСНС	НАБУ	НААДвок	НПУ	ДПСУ	ДерСуд адм	ДФСУ
1.1 кримінальні правопорушення проти конституційного ладу та територіальної цілісності країни	64.29	68.80	63.43	71.39	75.82	57.55	58.78	70.63	56.69	66.50
1.2 кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	61.06	59.56	63.03	51.24	59.05	52.24	54.48	62.69	58.68	63.86
1.3 кримінальні правопорушення, що порушують права та свободи громадян	53.58	47.04	52.31	55.97	47.46	54.89	47.94	57.19	45.15	53.74
1.4 кримінальні правопорушення проти власності	53.95	53.32	56.38	41.29	50.39	69.82	50.98	53.55	41.54	53.20
1.5 кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності	51.19	51.01	56.45	41.29	44.54	47.26	45.50	52.69	39.80	57.81
1.6 кримінальні правопорушення проти довкілля	55.22	61.93	59.63	46.52	46.81	75.12	49.69	55.17	47.36	54.23
1.7 кримінальні правопорушення проти громадської безпеки та порядку	52.11	47.06	60.04	43.91	46.33	54.73	46.34	53.67	45.09	50.98
1.8 кримінальні правопорушення у сфері охорони державного кордону	57.92	55.65	48.37	54.10	44.72	57.38	53.82	61.04	53.02	61.92
1.9 кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів	64.40	64.22	57.94	60.08	49.97	86.73	60.74	65.09	55.94	67.29
1.10 кримінальні правопорушення у сфері кібербезпеки	60.97	57.59	59.02	58.71	60.00	84.08	57.82	63.98	58.86	61.32
1.11 кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності	52.57	56.12	55.36	31.59	59.70	62.52	45.15	56.55	45.06	51.42
1.12 кримінальні правопорушення проти правосуддя	49.56	47.19	47.90	41.17	49.67	49.09	41.94	52.05	41.11	46.98

Рис. 5. Рівень ризику поширення кримінальних загроз за родовою ознакою кримінального правопорушення

Таким же трендом характеризується оцінка ризику за сферами безпеки (рис. 6): оцінка ризику поширення кримінальних загроз у сфері екологічної безпеки, що безпосередньо пов'язано з розвитком лісового господарства, характеризується значним рівнем загрози – 57,98 %.

Загрози за сферами (оцінка ризику, %):	Середнє	ДБР	МВС	ДСНС	НАБУ	НААДвок	НПУ	ДПСУ	ДерСуд адм	ДФСУ
Прав та свобод громадян	54,52	51.72	55.22	58.46	45.13	62.68	47.59	55.49	48.28	54.50
Громадської безпеки	52,03	47.61	54.07	55.10	46.32	59.03	47.06	53.74	46.42	49.97
Цивільного захисту	48,82	42.53	52.51	55.85	33.19	61.85	45.43	49.32	40.17	45.19
Дорожньо-транспортного руху	55,08	48.11	55.29	41.79	50.62	72.47	49.99	53.57	46.23	53.10
Економічної безпеки	59,47	59.59	60.11	57.21	66.44	72.47	53.23	60.78	53.26	65.51
Інформаційної безпеки	58,11	57.01	56.99	51.87	61.01	81.42	55.38	62.23	49.06	
Кібербезпеки	59,60	56.41	62.28	60.70	65.19	84.07	56.45	61.19	60.16	58.66
Державної безпеки	63.84	66.82	72.52	65.30	73.79	79.60	57.47	68.51	57.58	67.35
Енергетичної безпеки	55,85	56.35	55.69	67.29	68.65	81.42	51.47	57.74	49.84	56.50
Екологічної безпеки	57,98	60.38	56.78	51.99	50.62	71.64	52.71	58.85	54.35	56.49
Продовольчої безпеки	47,67	44.35	50.40	48.01	30.62	45.60	42.90	47.37	42.47	44.83
Охорони кордонів	58,71	55.61	61.53	70.03	56.41	58.20	52.98	60.59	55.53	62.88

Рис. 6. Оцінка ризиків за сферою безпеки

Водночас у стратегічному аналізі у сфері фіскальної безпеки [8] тіньова економічна діяльність у сфері лісового господарства характеризується більш вираженим рівнем ризику поширення кримінальних загроз і є найбільшою загрозою в економіці країни (рис. 7, 8).

Рівень тінізації господарської діяльності	Середнє	Бізнес	Митниця	ДПС	Міліц
у сфері банківської діяльності	46,12	41,79	52,22	44,94	49,15
у сфері небанківських фінансових установ	47,65	51,37	51,95	46,81	47,68
в енергетичному секторі	54,87	57,54	56,89	54,87	52,62
у нафтогазовій галузі	57,09	58,55	58,89	57,58	52,97
у сфері паливних ресурсів	56,37	60,63	59,17	56,61	52,06
у аграрній сфері	50,94	52,58	52,70	50,02	53,79
у сфері лісового господарства	58,10	63,79	65,30	57,61	53,98
у сфері водного господарства	43,86	46,04	50,07	42,99	43,17
у сфері зовнішньоекономічної діяльності	49,45	47,65	48,47	48,65	54,03
у сфері виробництва та обігу лікоро-горілчаних та тютюнових виробів	55,59	59,79	55,88	55,13	56,36
у металургійній галузі	48,15	52,01	48,53	47,84	48,20

Рис. 7. Оцінювання ризиків тінізації господарської діяльності

За рівнем тінізації окремих видів бізнесу незаконна вирубка лісів та подальший експорт деревини (рис. 8) визначаються найвищим рівнем ризику (66,17 %) і вказують на надзвичайну кримінологічну вразливість економічної системи та безпеки лісового господарства.

Тінізація окремих видів бізнесу:	Середнє	Бізнес	Митниця	ДПС	Міліц
офшоризація зовнішньоекономічної діяльності (експорт, імпорт)	57,76	59,88	56,02	57,89	57,75
перероблення побутових відходів	41,56	49,68	43,90	40,76	41,21
незаконна вирубка лісів та подальший експорт деревини	66,17	70,97	69,85	66,33	61,21
незаконний видобуток корисних копалин (бурштин, граніт, пісок, нафта, газ тощо)	63,96	71,72	66,96	64,52	56,50
організація перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом	44,60	48,74	44,19	44,28	45,07
використання необлікованих земельних ділянок у сільськогосподарській діяльності	49,33	51,58	50,37	49,81	45,36
незаконне використання водних ресурсів	47,84	54,95	52,85	47,33	44,73
придб у насел та реалізація (у т.ч.на експорт) високоалквідної с/г продукції	47,21	51,62	47,97	45,09	54,96
незаконні викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин	58,30	59,07	66,16	57,80	55,10
незаконні скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти	60,51	64,14	69,46	59,59	57,63

Рис. 8. Оцінка ризиків тінізації окремих видів бізнесу

Таким чином, урахувавши оцінки ризиків поширення ідентифікованих кримінальних загроз, їх рейтинг, можемо зробити висновок про те, що загрози у сфері лісового господарства належать до групи найзначніших загроз у сфері економічної безпеки України.

Проведений аналіз загроз у сфері лісового господарства, а також кримінально-правової статистики в державі вказують на значні розбіжності кримінологічного характеру, особливо щодо пізнання проблеми та подальшого кримінально-правового впливу. Головним акцентом діяльності органів правопорядку в лісовій галузі

залишаються дріб'язкові кримінальні правопорушення, які мають вирішуватися в державі на рівні профілактичних заходів і покращання соціально-економічного рівня проживання громадян. Водночас ключові акценти в лісовій галузі повинні формуватися на ризик-орієнтованому підході та спрямовуватися на зниження ризиків системних кримінальних загроз, які характеризуються надзвичайним рівнем поширення. Достатньо показовими є використані у дослідженні аналітичні дані та матеріали дослідницьких проєктів, які дозволили оцінити загрози у сфері лісового господарства України за рівнем ризику їх поширення, визначивши найважливіші, що потребують невідкладного впровадження заходів протидії. Разом з тим, зазначені висновки є не остаточними і потребують спеціалізованого наукового аналізу з акцентом на широкому переліку загроз у сфері лісового господарства та оцінюванні спроможностей протидії ідентифікованим загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Користін О.Є., Свиридюк Н.П. Методологічні засади оцінювання ризиків у правоохоронній діяльності. Наука і правоохорона. 2020. № 3. С. 191–197.
2. Користін О.Є., Свиридюк Н.П. Формування безпекознавчих компетентностей у правоохоронній діяльності. Наука і правоохорона. 2021. № 1 (51). С. 191–198.
3. Користін О.Є., Свиридюк Н.П. Оцінювання загроз у сфері економічної безпеки України. Наука і правоохорона. 2022. № 2. С. 191–197.
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 57/329, прийнята на 78 пленарному засіданні 57-ї сесії. 20 грудня 2002 року. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/555/24/PDF/N0255524.pdf?OpenElement> (дата звернення: 08.01.2023).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 08.01.2023).
6. ДСТУ ISO 31000:2018 Менеджмент ризиків. Принципи та настанови (ISO 31000:2018, IDT). URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_iso_31000_2018.pdf (дата звернення: 07.01.2023).
7. Користін О.Є. Стратегічний аналіз у сфері: кримінальна юстиція та правоохоронні органи: загрози, ризики, вразливості. Київ: РНБО, 2021. 29 с.
8. Фіскальна безпека України – загрози, ризики, вразливості: стратегічна візія / Користін О.Є., Катамадзе Г.Ш., Некрасов В.А., Мельник В.І. та ін. Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. 64 с.

REFERENCES

1. Korystin O.Ye., Svyrydiuk N.P. (2020). Metodolohichni zasady otsiniuvannia ryzykiv v pravookhoronni diialnosti. “Methodological principles of risk assessment in law enforcement activities”. Nauka i Pravookhorona. No 3. P. 191–197 [in Ukrainian].
2. Korystin O.Ye., Svyrydiuk N.P. (2021). Formuvannia bezpekoznavchych kompetentnostej u pravookhoronni diialnosti. “Formation of security competences in law enforcement activities”. Nauka i Pravookhorona. No 1 (51). P. 191–198 [in Ukrainian].
3. Korystin O.Ye., Svyrydiuk N.P. (2022). Otsiniuvannia zahroz u sferi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. “An Estimation of Threats in the Sphere of Economical Security of Ukraine”. Nauka i Pravookhorona. No 2. P. 191–197 [in Ukrainian].
4. Rezoliutsiia Heneralnoi Assamblii OON 57/329, pryniataia na 78 plienarnom zasedanii 57-i siessii. “UN General Assembly Resolution 57/329, adopted at the 78th plenary meeting of the 57th session. December 20, 2002”. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/555/24/PDF/N0255524.pdf?OpenElement>. (Date of Application: 08.01.2023).
5. “Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy”. “On the National Security Strategy of Ukraine”, dated September 14, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>. (Date of Application: 08.01.2023) [in Ukrainian].

6. DSTU ISO 31000:2018 Menedzhment ryzykiv. Pryntsypy ta nastanovy (ISO 31000: 2018, IDT). “DSTU ISO 31000:2018 Risk management. Principles and guidelines (ISO 31000:2018, IDT)”. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_iso_31000_2018.pdf. (Date of Application: 07.01.2023) [in Ukrainian].

7. *Korystin O.Ye.* (2021). Stratehichniy analiz u sferi: kryminalna iustyttsiia ta pravookhoronni orhany: zahrozy, ryzyky, vrazlyvosti. “Strategic analysis in the field of: criminal justice and law enforcement: threats, risks, vulnerabilities”. Kyiv: NSDC. 29 p. [in Ukrainian].

8. Fiskalna bezpeka Ukrainy – zahrozy, ryzyky, vrazlyvosti: stratehichna viziia. “Fiscal security of Ukraine – threats, risks, vulnerabilities: strategic vision” / *Korystin O.Ye., Katamadze H.Sh., Nekrasov V.A., Melnyk V.I.* etc. Kherson: Vydavnychiy dim “Helvetyka”, 2021. 64 p. [in Ukrainian].

UDC 630

Korystin Oleksandr,

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Honored Academic of Science and Technology of Ukraine,
State Scientifically Research Institute of the MIA of Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9056-5475

Svyrydiuk Nataliia,

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Deputy Chief of the Scientific and Research Laboratory,
State Scientifically Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9772-1119

ASSESSMENT OF THREATS IN FORESTRY OF UKRAINE

The article focuses on modern problems of forestry development, in particular on threats of a criminal nature. On the basis of relevant empirical data, a comparative analysis of criminal law statistics and data based on a risk-oriented approach in the field of forestry was carried out.

Currently, against the background of the general trend towards an increase in the number of detected criminal offenses against the environment, the absolute majority of these encroachments in 2020 were cases of illegal felling or illegal transportation, storage, sale, forest (Article 246 of the Criminal Code), and their percentage increased from 33.6 % to 56.0 %. But the vast majority of persons convicted of criminal offenses are able-bodied persons who did not work or study at the time of the offense. It is noted that, according to the data of state bodies, criminal statistics reflect detected crimes with a low level of public danger and characterize, first of all, the level of socio-economic development of the country and the livelihood of low-income segments of the population.

At the same time, the risk-oriented approach indicates the presence of systemic criminal threats in forestry, which require greater activity of law enforcement agencies.

© Korystin Oleksandr, Svyrydiuk Nataliia, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.1\(59\).16](https://doi.org/10.36486/np.2023.1(59).16)

Issue 1(59) 2023

<http://naukaipravookhorona.com/>

According to the level of shadowing of certain types of business, illegal deforestation and the subsequent export of wood is determined by the highest level of risk (66.17%) and indicates the extreme criminological vulnerability of the economic system and security of forestry.

Keywords: economic security, forestry, threat, risk, risk assessment, strategic analysis.

Отримано 12.04.2023